

ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНИХ ПРОФІЛІВ СТУДЕНТІВ З РІЗНИМИ МОТИВАЦІЙНИМИ УСТАНОВКАМИ

FEATURES OF STUDENT'S VALUE PROFILES WHICH HAVE DIFFERENT MOTIVATION PATTERNS

Мета статті – представити результати емпіричного дослідження взаємозв'язку ціннісних орієнтацій студентської молоді з мотиваційними установками та спрямованістю особистості. Щоб з'ясувати домінуючі ціннісні орієнтації, мотиваційні установки й тип спрямованості особистості студентів, у вибірці дослідження ввійшли 150 студентів Київського національного університету імені Тараса Шевченка двох спеціальностей – психологи й історики. Нами використано такі методи діагностики: методика «Ціннісні орієнтації особистості» (Ш. Шварц); «Методика діагностики соціально-психологічних установок особистості в мотиваційно-потребнісній сфері» (О.Ф. Потьомкіної) та методика «Визначення спрямованості особистості» (Б. Басс). Для аналізу емпіричних даних використовувалися методи математичної статистики. Отримані нами результати свідчать про наявність взаємозв'язку ціннісних орієнтацій студентів з особливостями їхньої особистісної спрямованості й мотиваційно-потребнісної сфери. Виявлено та описано ціннісно-мотиваційні профілі особистості студентів, які характерні для різних років навчання й різних спеціальностей. Отже, ціннісні орієнтації студентів не лише змінюються протягом років навчання у ЗВО, а й різняться в студентів різних вікових груп і різних спеціальностей. Тобто можна стверджувати про наявність динаміки ціннісних орієнтацій у студентів з різною мотивацією до навчання. Результати проведеного дослідження досить добре узгоджуються з даними сучасної психологічної науки в тому, що ціннісні орієнтації становлять багаторівневу ієрархічну динамічну систему, характер і сила змін якої зумовлені різними факторами; що найбільш суттєві зміни в системі ціннісних орієнтацій і життєвих смислів особистості відбуваються в період переходу від юнацького віку до періоду дорослості, тоді, коли людина навчається у ВНЗ або починає свою трудову професійну діяльність; що ціннісні орієнтації юнаків і дівчат взаємопов'язані з навчальною мотивацією, а в процесі професіоналізації (навчання професії та оволодіння нею) відбуваються зміни системи цінностей особистості.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, мотиваційна сфера особистості, навчальна мотивація, юнацький вік, соціалізація.

The purpose of the article is to present the results of an empirical study of the relationship of student youth value orientations with motivational attitudes and personality directedness. In order to find out the dominant value orientations, motivational attitudes and type of student personality directedness, 150 students of Taras Shevchenko National University of Kyiv were included in the study sample – psychologists and historians. We used the following diagnostic methods: questionnaire "Value Orientations of Personality" (Schwartz); "Methods of diagnostics of social and psychological attitudes of the person in the motivational-need sphere" (O.F. Potemkina) and questionnaire "Determination of personality directedness" (B. Bass). Mathematical statistics methods were used to analyze the empirical data. The results we have obtained indicate that there is a relationship between students' value orientations with peculiarities of their personal directedness and motivational-need sphere. The value and motivational profiles of students' personality, which are typical for different years of study and different specialties, are identified and described. Thus, students' values do not only change over the years of study at the university, but also differ among students of different age groups and different specialties. That can be said about the presence of the dynamics of value orientations of students with different motivation to learn. The results of the study are in good agreement with the data of modern psychological science in that the value orientations are a multilevel hierarchical dynamic system the nature and strength of the changes are caused by various factors; that the most significant changes in the system of value orientations and personal life meanings occur during the transition from adolescence to adulthood, when a person enrolls in a university or begins his professional activity; that the value orientation of young people linked with educational motivation and in the process of professionalization (learning the profession and mastering it) human value system changes.

Key words: value orientations, motivational sphere of personality, educational motivation, adolescence, socialization.

УДК 316.752

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2020.12-2.21>

Запека Я.Г.

к.психол.н.,
доцент кафедри психології розвитку
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Кузнєцова О.О.

к.психол.н., доцент кафедри іноземних
мов факультетів психології та соціології
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Постановка проблеми. В умовах динамічного розвитку та змін у всіх сферах життєдіяльності нашого суспільства чільне місце посідають проблеми підвищення професіоналізму особистості, формування більш усвідомленого й відповідального ставлення до професійної діяльності та підготовки висококваліфікованих кадрів. Ефективне вирішення цих питань впливатиме на подальший розвиток держави, а це неможливо без формування зрілої особисто-

сті-члена суспільства. Перед закладами вищої освіти постають нові виклики, які зумовлені якісно іншими порівняно з десятиліттям тому запитами суспільства й ринку праці. Сьогодні затребувані випускники з розвиненими компетенціями самостійності, креативності, здатності до критичного мислення, підприємливості, ініціативності, відповідальності, умінням працювати в команді та бути гнучкими, швидко реагувати на зміни, мотивовані до самороз-

витку й поглиблення свого професійного рівня тощо. Зрозуміло, що особливу увагу під час професійної підготовки студентів необхідно приділяти життєвим смислам, ціннісним орієнтирам молоді та навчальній мотивації студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Оригінальні ідеї в галузі аксіології розроблені представниками фрайбурзької школи неокантіанства (Р. Лотце, В. Віндельбанд, Г. Ріккерт та ін.); прагматичний погляд на цінності й ціннісні орієнтації представлений в американській соціології, зокрема в працях Чиказької соціологічної школи (Р. Парк, У. Томас, Ф. Знанецький та ін.); структурно-функціональне трактування ціннісної проблематики надали Т. Парсонс, Р. Мертон, Н. Смелзер та ін.; постструктуралістський контекст визначив риси теорії цінностей у науковій творчості (Ж. Бодрійяр); значним убачається внесок у розроблення прикладних аспектів теорії цінностей М. Рокіча. Питаннями соціального розвитку проблем взаємодії пізнання й ціннісної свідомості займалися В.І. Андреев, В.І. Бойко, Ю.М. Плюснін, Г.П. Вишлецов, М.С. Каган, М.С. Розов. Професійна мотивація особистості як суб'єкта діяльності, фактори, що впливають на динаміку і структуру професійної мотивації найбільш інтегровано й системно досліджуються останніми роками в галузі акмеології професійної діяльності (К.О. Абульханова-Славська, В.Г. Асеев, О.О. Бодальов, О.І. Власова, А.О. Деркач, В.Г. Зазикін, Н.В. Кузьміна, А.К. Маркова та ін.).

Напрямок дослідження впливу ціннісних орієнтацій, що беруть участь у побудові спонукань студентів ЗВО в руслі психолого-акмеологічного підходу, визначається умовами формування нової діяльності (О.Г. Асмолов, Д.А. Кікнадзе), а також особливостями вікового етапу формування професійної самосвідомості (О.В. Москаленко).

Постановка завдання. Аналіз психолого-педагогічних публікацій показав, що до теперішнього часу проведено незначне число досліджень, які розкривали б особливості взаємодії різних факторів навчальної діяльності, зокрема ціннісних орієнтацій особистості та її професійної мотивації. Більшість досліджень психологічних особливостей студентства як окремої вікової спільноти обмежується фіксацією тих або інших психічних феноменів на певному, обмеженому відрізку, а тому не виходить за рамки статичної моделі особистості. Водночас проблема дослідження психологічних механізмів розвитку особистості, її ціннісних орієнтацій від початку до завершення навчання у вищому навчальному закладі залишається недостатньо дослідженою. Об'єктивна необхідність у дослідженні динамічного аспекту закономірностей становлення ціннісної орієнтації студентів упродовж

усього періоду навчання видається досить актуальною та може бути корисною під час роботи науково-педагогічних працівників зі студентською молоддю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система ціннісних орієнтацій є важливим регулятором активності людини, оскільки вона дає змогу співвідносити індивідуальні потреби та мотиви з усвідомленими й прийнятими особистістю цінностями та нормами соціуму. На думку В.Г. Алексеевої, ціннісні орієнтації є формою включення суспільних цінностей у механізм діяльності й поведінки особистості. За її словами, система ціннісних орієнтацій – це «основний канал засвоєння духовної культури суспільства, перетворення культурних цінностей у стимули й мотиви практичної поведінки людей» [1].

Оскільки, як зазначив український психолог Г.С. Костюк, по суті, «виховання – це керування індивідуальним становленням людської особистості, то виховувати означає проектувати поступове становлення якостей майбутньої особистості й керувати здійсненням накреслених проєктів» [5], то відповідно до яких ціннісних орієнтацій буде «накреслено» життєвий проєкт особистості залежить, на нашу думку, від соціально-педагогічних умов, у яких ця особистість формується. Особливість студентської молоді як соціальної групи полягає в тому, що, «на відміну від інших соціальних груп, вона не залучена до виробничої праці й формування її інтересів, установок, цінностей здійснюється за спрямовуючої ролі педагогів у навчально-виховному процесі» [5].

Ціннісні орієнтації можна вважати ключовим моментом професійної реалізації особистості, оскільки саме вони детермінують загальне ставлення особистості до професійних цілей, завдань і вимог, можливість її професійної самореалізації. Більше того, чітке визначення професійної спрямованості зумовлює ідентифікацію особистості з професійними завданнями, цілями та вимогами й, відповідно, формування в неї системи ціннісних орієнтацій, у якій професія посідає пріоритетне місце [7]. Саме тому вивчення структури ціннісних орієнтацій і їх динаміки протягом навчання у ЗВО є дуже актуальним для визначення провідних тенденцій у поведінці та діяльності майбутніх фахівців.

Для характеристики соціальної регуляції поведінки людини часто використовується поняття «соціальна установка», або «атитюд», який У. Томас та Ф. Знанецький визначали як «стан свідомості індивіда щодо певної соціальної цінності», «психологічне переживання індивідом цінності, значення, сенсу соціального об'єкта». На відміну від установки, що має швидше неусвідомлений характер, атитюд розуміється як усвідомлене явище, яке людина може виразити в мові. Атитюди,

допомагаючи людині осмислити явища соціальної дійсності, виконують функцію вираження того, що для нього є важливим, значущим, цінним [3].

Структурний характер системи ціннісних орієнтацій особистості, її багаторівневість і багатомірність визначають можливість реалізації нею цілої низки різнопланових функцій. Система ціннісних орієнтацій особистості, займаючи проміжне становище між внутрішніми установками та нормами соціального середовища, між мотиваційно-потребнісною сферою й системою особистісних смислів, забезпечує взаємодію цих елементів особистості [6].

Для вивчення особливостей взаємозв'язку мотиваційної спрямованості студентів з їхніми ціннісними орієнтирами ми опитали 150 студентів двох спеціальностей – студентів факультету психології та історичного факультету. Як додаткову змінну для порівняння ми обрали рік навчання, тому до вибірки ввійшли студенти першого, третього та п'ятого років навчання. Вік досліджуваних: дівчата і хлопці від 17 до 22 років. Розподіл вибірки за соціально-демографічним профілем представлено в таблиці 1. Для проведення емпіричного дослідження використані такі методики: методика «Ціннісні орієнтації особистості» (Ш. Шварц); «Методика діагностики соціально-психологічних установок особистості в мотиваційно-потребній сфері» (О.Ф. Потьомкіної) та методика «Визначення спрямованості особистості» (Б. Басс). Кількісні методи математичної обробки й аналізу даних із використанням пакету SPSS 17.0 for Windows: описові статистики, коефіцієнт кореляції Пірсона, однофакторний дисперсійний аналіз.

Таблиця 1
Розподіл кількості й % досліджуваних за соціально-демографічними характеристиками

		Кількість, N	Відсоток, %
Стать	Чоловіки	24	16,0
	Жінки	126	84,0
	Загалом	150	100,0
Курс навчання	1 курс	46	30,7
	3 курс	49	32,7
	5 курс	55	36,7
	Загалом	150	100,0
Спеціальність	Студенти-психологи	80	53,3
	Студенти-історики	70	46,7
	Загалом	150	100,0

Спочатку розглянемо дані, отримані за допомогою кореляційного аналізу Пірсона за показниками «Методики на визначення спрямованості особистості» (Б. Басса) та методики «Ціннісні орієнтації особистості» (Ш. Шварца). З даних, які представлені в таблиці 2, ми бачимо наявність значущих зворотних кореляцій між спрямованістю «на себе» й цінностями «доброта» ($r=-0,194$; $p\leq 0,05$) та «універсалізм» ($r=-0,189$; $p\leq 0,05$). Це свідчить про те, що чим більш вираженою є спрямованість на себе в осіб студентського віку, тим менш розвинені в них якості терпимості й розуміючого ставлення до всіх людей, а також прагнення до збереження та підвищення благополуччя близьких людей.

Таблиця 2
Кореляційні зв'язки за методикою «Ціннісні орієнтації особистості» (Ш. Шварца) та «Методики на визначення спрямованості особистості» (Б. Басса)

		«На себе»	«На діло»
«На себе»	Pearson Correlation Sig (2-tailed) N	1 150	-,499 ,000 150
«На діло»	Pearson Correlation Sig (2-tailed) N	-,499** ,000 150	1 150
Досягнення	Pearson Correlation Sig (2-tailed) N	,001 ,995 150	,267* ,417 150
Самостійність	Pearson Correlation Sig (2-tailed) N	-,148 ,070 150	,183* ,025 150
Конформність	Pearson Correlation Sig (2-tailed) N	,001 ,994 150	,176* ,031 150
Доброта	Pearson Correlation Sig (2-tailed) N	-,194* ,018 150	,163* ,440 150
Традиція	Pearson Correlation Sig (2-tailed) N	-,072 ,382 150	-,073 ,372 150
Універсалізм	Pearson Correlation Sig (2-tailed) N	-,189* ,021 150	,178* ,029 150

Більше значущих прямих кореляцій виявлено між спрямованістю «на діло» й такими цінностями, як «досягнення» ($r=0,267$; $p\leq 0,05$), «самостійність» ($r=0,183$; $p\leq 0,05$), «конформність» ($r=0,176$; $p\leq 0,05$), «доброта» ($r=0,163$; $p\leq 0,05$) та «універсалізм» ($r=0,178$; $p\leq 0,05$). Це

свідчить про те, що спрямованості «на діло» відповідають такі ціннісні характеристики, як досягнення успіху через прояв власної компетентності, самостійність мислення й вибору способів дії, бажання відповідати соціальним очікуванням, терпимість і захист благополуччя людей і природи, а також доброзичливість у взаємодії з людьми.

У результаті застосування кореляційного аналізу Пірсона за методикою «Ціннісні орієнтації особистості» (Ш. Шварца) та методикою «Діагностика соціально-психологічних установок особистості в мотиваційно-потребнісній сфері» (О.Ф. Потьомкіної) виявили значущі (на рівні 0,01) прямі кореляції в таких дихотоміях:

- орієнтація на владу пов'язана із ціннісними орієнтаціями «гедонізм», «влада» та «досягнення». Це говорить про те, що особам, які орієнтовані на владу й мають здібності до управління людьми, важливі цінності, які підкреслюють статус, соціальну повагу, компетентність у взаємодії та успішність. При цьому важливим для них є отримання насолоди від життя;

- орієнтація на результат пов'язана із ціннісними орієнтаціями «досягнення» та «влада».

Орієнтація на результат свідчить про прагнення людини досягти поставленої мети будь-якою ціною, при цьому це поєднується з такими ціннісними пріоритетами, як досягнення особистого успіху й престижу, контроль і домінування над людьми й засобами;

- орієнтація на гроші пов'язана із ціннісними орієнтаціями «влада». Орієнтація на гроші говорить про цінність для особистості грошей самих по собі та постійне прагнення до покращення власного добробуту, що, у свою чергу, взаємопов'язано із цінностями багатства й авторитету;

- орієнтація на свободу пов'язана із ціннісними орієнтаціями «самостійність», «стимуляція» та «універсалізм». Це свідчить про те, що особистостям, які орієнтовані на свободу, котрим важлива незалежність у діях і вчинках, які нетерпимі до різних обмежень, властиві цінності самостійності мислення й вибору способів дії в професійній діяльності, прагнення до отримання нових вражень і досвіду, глибоких переживань, а також прагнення до гармонії всіх людей і природи;

- орієнтація на альтруїзм пов'язана із ціннісними орієнтаціями «безпека» та «кон-

Таблиця 3

Однофакторний дисперсійний аналіз показників за методикою «Ціннісні орієнтації особистості» (Ш. Шварца) та критерієм спеціальності навчання

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Гедонізм	Between Groups	79,378	1			
	Within Groups	2294,660	148	79,378	5,120	,025
	Total	2374,038	149	15,504		
Досягнення	Between Groups	,007	1	,007	,000	0,086
	Within Groups	3427,752	148	23,160		
	Total	3427,760	149			
Влада	Between Groups	6,112	1	6,112	,214	,644
	Within Groups	4227,087	148	28,561		
	Total	4233,198	149			
Самостійність	Between Groups	41,506	1	41,506	1,870	,074
	Within Groups	3285,026	148	22,196		
	Total	3326,532	149			
Стимуляція	Between Groups	11,251	1	11,251	,797	,373
	Within Groups	2088,357	148	14,111		
	Total	2099,608	149			
Конформізм	Between Groups	,006	1	,006	,000	,985
	Within Groups	2813,553	148	19,010		
	Total	2813,560	149			
Традиції	Between Groups	24,017	1	24,017	1,002	,318
	Within Groups	3547,637	148	23,971		
	Total	3571,654	149			
Безпека	Between Groups	,305	1	,305	0,11	,917
	Within Groups	4118,171	148	27,825		
	Total	4118,476	149			
Універсалізм	Between Groups	10,445	1	10,445	,397	,029
	Within Groups	3890,391	148	26,286		
	Total	3900,836	149			
Доброта	Between Groups	13,395	1	13,395	,963	,328
	Within Groups	2058,892	148	13,911		
	Total	2072,288	149			

формність». Орієнтація на альтруїзм говорить про установку особистості діяти керуючись передусім інтересами інших, а не своїми, що поєднується з цінностями досягнення гармонійних взаємин з іншими, бажанням уникати конфліктів і стримування дій, які можуть нашкочити іншим.

Значущий зворотній зв'язок спостерігається між:

– орієнтацією на процес і ціннісними орієнтаціями «традиція». Це свідчить про те, що чим більш вираженою в особистості є установка на процес, тобто орієнтація на цікавість самого заняття, а не його результат, тим менше такі люди керуються цінностями дотримання традицій, прийнятих норм і групової солідарності;

– орієнтацією на егоїзм і ціннісними орієнтаціями «конформізм». Це свідчить про те, що чим більш особистість орієнтована на реалізацію особистих інтересів, тим менш характерними для неї є цінності дотримання правил і норм, які відповідають соціальним очікуванням.

За допомогою однофакторного дисперсійного аналізу (ANOVA) ми виявили значущі відмінності в ціннісних орієнтаціях студентів залежно від спеціальності навчання (таблиця 3), а саме за цінностями «універсалізм», «самостійність», «досягнення», «гедонізм». Для студентів-психологів більш вираженими виявились цінності гедонізму

та самостійності, а для істориків – досягнення й універсалізму.

Порівняння мотиваційних установок за методикою «Діагностика соціально-психологічних установок особистості в мотиваційно-потребнісній сфері» (О.Ф. Потьомкіної) серед студентів історичного та психологічного факультетів дало нам змогу виявити значущі відмінності, а саме: для студентів історичного факультету характерні мотиваційні установки на «свободу» та «працю», а для студентів факультету психології – на «альтруїзм» і «результат» (таблиця 4).

Під час порівняння даних за гендерною ознакою виявилось, що за ціннісним портретом жінки більше цінують конформність, а чоловіки – традиції та універсалізм. Це відповідає прийнятій у нашому суспільстві моделі соціалізації особистості, де жінка дотримується соціальних норм і відповідає соціальним очікуванням, а чоловік – відповідальний за дотримання культурних звичаїв і захист благополуччя інших.

Аналізуючи середні бали за методиками, можемо виокремити такі особливості, які характерні для студентів різних років навчання. Студенти-першокурсники найбільше надають перевагу цінності «влада», а найменше – цінності «стимуляція». Порівняно з третьокурсниками вони мають дещо вищий рівень спрямованості «на діло», проте низькі показники

Таблиця 4

Однофакторний дисперсійний аналіз показників за методикою «Діагностика соціально-психологічних установок особистості в мотиваційно-потребнісній сфері» (О.Ф. Потьомкіної) та критерієм спеціальності навчання

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Процес	Between Groups	2,661	1	2,661	,841	,361
	Within Groups	468,413	148	3,165		
	Total	471,073	149			
Результат	Between Groups	4,359	1	4,359	1,191	,077
	Within Groups	541,835	148	3,661		
	Total	546,193	149			
Альтруїзм	Between Groups	4,414	1	4,414	1,178	,079
	Within Groups	554,419	148	3,746		
	Total	558,833	149			
Егоїзм	Between Groups	5,410	1	5,410	1,536	,217
	Within Groups	521,263	148	3,522		
	Total	526,673	149			
Праця	Between Groups	,125	1	,125	,035	,052
	Within Groups	258,948	148	3,574		
	Total	529,073	149			
Свобода	Between Groups	2,367	1	2,367	,616	,034
	Within Groups	568,466	148	3,841		
	Total	570,833	149			
Влада	Between Groups	,858	1	,858	,193	,661
	Within Groups	656,475	148	4,436		
	Total	657,333	149			
Гроші	Between Groups	,804	1	,804	,308	,580
	Within Groups	386,189	148	2,609		
	Total	386,993	149			

мотивації на результат. Також їм характерні високі показники орієнтації на свободу.

На третьому курсі студенти відрізняються тим, що більшу пріоритетність надають цінності «стимуляція», а найменше – «безпека». Вони мають найвищі показники спрямованості «на інших», що свідчить про потребу в прихильності й емоційних стосунках з іншими, орієнтацію на соціальне схвалення та спільну діяльність, хоча й часто на шкоду виконанню конкретних завдань. Також їм характерні досить високі показники мотивації на результат.

На п'ятому курсі студенти найбільше надають перевагу цінностям «конформізм», «універсалізм» і «добро», а найменше – «влада». Вони мають найвищі показники спрямованості «на діло», а також найвищі показники мотивації на результат та орієнтації на свободу.

Від першого до п'ятого курсу поступово зростає важливість таких цінностей, як «універсалізм», «самостійність» і «досягнення», остання отримує найстрімкіший розвиток у період із третього по п'ятий курс. Отже, ми можемо стверджувати про динаміку ціннісних орієнтацій і мотиваційно-потребнісної сфери впродовж здобуття студентами вищої освіти.

Висновки з проведеного дослідження.

Проведене емпіричне дослідження дало змогу встановити наявність взаємозв'язку ціннісних орієнтацій студентів з особливостями їхньої особистісної спрямованості й мотиваційно-потребнісної сфери. Зокрема, виявлено зв'язок між орієнтацією на діло з такими цінностями, як досягнення, самостійність, універсалізм, доброта і конформність. Натомість орієнтація на себе має обернений зв'язок із цінностями добра й універсалізму. Порівнявши студентів різних спеціальностей, виявили, що для студентів-психологів більш важливими є цінності гедонізму та самостійності, а для істориків – досягнення й універсалізму.

Також нам вдалося описати характерні ціннісно-мотиваційні профілі особистості студентів різних років навчання. Так, на першому році навчання студенти мають досить високі показники спрямованості на діло, але низькі показники мотивації на результат, високі показники орієнтації на свободу, проте разом із тим високо оцінюють цінність влади. На третьому курсі студенти найбільше орієнтовані на інших, на колектив і підтримку стосунків, їм важливі нові враження та переживання й характерні досить високі показники мотивації на результат. Під кінець навчання, на п'ятому курсі, на перший план виходять цінності конформізму, універсалізму та добра, досягаються найвищі

показники спрямованості на діло, мотивації на результат та орієнтації на свободу.

Усе це свідчить про те, що загалом структура ціннісних орієнтацій студентів ЗВО відображає особливості їхньої життєдіяльності в студентський період. На нашу думку, виявлена нами динаміка в структурі ціннісних орієнтацій студентів може бути зумовлена не лише віковими особливостями студентів молодших і старших курсів, а й специфікою їхньої навчальної діяльності, яка в кожному випадку позначається на характері життєвих завдань, що вирішуються студентами молодших і старших курсів (для початкових – це передусім проблеми адаптації, для останніх – проблеми, пов'язані із завершенням навчання й вибором подальшого життєвого шляху).

Отже, для забезпечення ефективності навчання викладач повинен не лише працювати над добром навчального матеріалу та методикою викладання, а й урахувати зміну мотиваційних станів студента впродовж навчання. Ціннісні орієнтації є також важливим компонентом структури особистості та регулятором потребнісно-мотиваційної сфери, у них ніби резюмується весь життєвий досвід, накопичений особистістю за свій життєвий шлях. Для підсилення навчальної мотивації в студентів викладач має задіяти й активізувати якомога більшу кількість значущих мотивів студентів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексеева В.Г. Ценностные ориентации как фактор жизнедеятельности и развития личности. *Психологический журнал*. 1984. Т. 5. № 5. С. 63–70.
2. Бех І.Д. Виховання підростаючої особистості на засадах нової методології. *Педагогіка і психологія*. 1999. № 3. С. 5–14.
3. Боришевський М.Й. Духовні цінності як детермінанта громадянського виховання особистості. *Цінності освіти і виховання*. Київ, 1997. С. 21–25.
4. Карандашев В.Н. Методика Шварца для изучения ценностей личности. Концепция и методическое руководство. Санкт-Петербург : Речь, 2004. 70 с.
5. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / ред. Л.Н. Проколієнко. Київ : Рад. школа, 1989. 608 с.
6. Кочарян О.С., Фролова Є.В., Павленко В.М. Структура мотивації навчальної діяльності студентів : навчальний посібник. Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М.Є. Жуковського «Харк. авіац. ін.-т, 2011. 40 с.
7. Серый А.В. Ценностные ориентации личности в структуре профессионально значимых качеств школьных практических психологов : автореф. дисс. ... канд. психол. наук. Иркутск, 2003. 25 с.